

Meslek Etiği

İř Etiğinin Dünyada
ve
Türkiye'deki Gelişimi

Bu ders notları sadece 2019-2020 Yaz dönemi uzaktan eğitim kapsamında kullanılabilir

İş Etiğinin Dünyada Tarihsel Gelişimi

- Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerin sanayilerindeki ve özel sektörlerindeki 19 yy. itibaren hızlı gelişmeden dolayı iş etiğinin modern anlamda gelişimi batı ülkelerindeki olaylara göre gelişmiştir.
- Her ne kadar modern iş etiği anlayışı 19 yy. Batı kökenlide olsa Antik çağlardan ve Türk-İslam coğrafyasında da erken iş etiğine dair bir çok görüş ve yapı da mevcuttur (Arslan ve Berkman, 2009; Kolçak, 2016).
- Modern iş etiğinin tarihsel gelişimi 5 ana başlıkta incelenebilir:
  1. 19. Yüzyıl (Sanayileşme, serbest pazar ve girişimciliğin gelişimi),
  2. 1900–1950 (Geçiş dönemi - işletmecilik bilimselleşmesi),
  3. 1950–1970 (İş Etiğinin canlanması),
  4. 1970–2000 (Etik işletme hakim duruma gelmesi),
  5. 2000’ler (İş etiği zirveye ulaşması) (Arslan ve Berkman, 2009).

İş Etiğinin Dünyada Tarihsel Gelişimi

19. Yüzyıl (Sanayileşme, serbest pazar ve girişimciliğin gelişimi)

- İş etiğinin hakkında Antik Yunan ve Roma döneminde ticari faaliyetlerinde adaletli olunması ve hırsan uzak durulması konusunda filozofların tartışmaları mevcuttur.
- Batı Avrupa'da Hristiyan inancının toplum hayatında egemen olmasıyla ticaret konusunda daha dikkatli olunması genel bir kanı haline gelmiştir (Arslan ve Berkman, 2009).
- Bununla beraber iş etiği İslam dininde, iş yaşamına ilişkin önemli ilkeler ve kurallar vardır.
- Bu kurallara uygun hareket etmenin güzel örneği Anadolu'daki Ahilik kültürüdür (Kolçak, 2016).
- 1850'lerden itibaren İngiltere'de başlayan sanayi devrimi ile büyük şirketlerin ortaya çıkmasıyla birlikte özel sektör, serbest piyasa, sermaye ve girişimcilik kavramları ortaya çıkmıştır.
- Bunun sonucunda «Sınırlı sorumluluk» kavramı ve sivil toplum kuruluşları gelişmeye başlamasıyla çalışan hakları gibi kavramlar gelişmeye başlamasıyla modern anlamda iş etiğinin temelleri atılmaya başlamıştır (Arslan ve Berkman, 2009).

İş Etiğinin Dünyada Tarihsel Gelişimi

1900–1950 (Geçiş dönemi - işletmecilik bilimselleşmesi)

- 19 yy. sonlarına doğru iş etiği konusu dini yaklaşımdan uzaklaşmaya başlamasıyla liberal yaklaşımlarda artmıştır.
- Kapitalizm doğuşuyla birlikte aşırı kar güdüsüne karşı toplumda refahın eşit bölünmesi ve çalışan hakları üzerinde tartışmalarda artış başlamıştır (Arslan ve Berkman, 2009).
- Bunun sonucunda iş güvenliği kavramı gelişerek işletmeler için zorunlu bir uygulama olmaya başlamıştır (Arslan, 2005).
- Ayrıca bu dönemde işletmecilik modern anlam meslek olarak kabul edilmeye başlanmıştır.
- Özellikle meslek birliklerinin kurulmasıyla her meslek kendi iş etiği uygulamalarını geliştirmeye bu dönemde başlamıştır.
- Bunun sonucunda «Mesleki Etik İlkeleri» doğmuştur (Arslan ve Berkman, 2009).

İş Etiğinin Dünyada Tarihsel Gelişimi

- Şirketleşmelerin artması ve ortaklıklar halinde gelişmesiyle yönetici ve işletme sahibi kavramları gelişerek yöneticilik ayrı bir kavram haline gelmiştir.
- Bunun sonucunda «Yönetici Etiği» kavramı işletmeler açısından ivme kazanmıştır (Arslan ve Berkman, 2009).

İş Etiğinin Dünyada Tarihsel Gelişimi

- Bu dönemde işletmeler açısından yaşanan değişimler:
  - Yavaş değişimden sürekli değişime geçiş,
  - Öngörülebilirlikten Fırsat - tehdit analizi yapılmasına başlangıç,
  - İşletme içi odaklı etkileşimden çevre ve paydaşlar ile de etkileşime geçiş,
  - Katı örgütsel yapılanmadan esnek örgütsel yapılanmaya geçiş,
  - Hiyerarşi ağırlıklı yapıdan katılım gözetici yapığa geçiş,
  - Teknoloji öneminde insan - teknoloji uyumu öneminin artışı,
  - Ürün odaklı yaklaşımdan müşteri odaklı yaklaşıma geçiş,
  - Bağımlı çalışandan nitelikli ve talepkâr çalışan yapısına geçiş,
  - Kıdem önceliği yerine Performans önceliğinin artması,
  - Ülke içi pazara yönelmek yerine bölgesel ve küresel pazara yöneliş,
  - Çevreye karşı duyarsızlıkta çevre korunmalı duyarlılığa geçiş,
  - Ekonomik güce sahip olmak yerine sosyal - kültürel - siyasal güce de sahip olmayı amaçlamak,
  - Kısa vadeli öngörü yerine uzun vadeli öngörüye geçiş,
  - Kar herşeyden Kar herşey mi yaklaşımına geçiş (Arslan ve Berkman, 2009).

İş Etiğinin Dünyada Tarihsel Gelişimi

1950–1970 (İş Etiğinin canlanması)

- 1950'lerin başından itibaren ABD ve Avrupa ülkelerindeki hızlı bir şekilde refah artışı gerçekleşmiştir.
- Bunun sonucunda toplumda çalışan hakları, çevre duyarlılığı ve tüketici haklarında talep artışı gerçekleşmiştir (Arslan ve Berkman, 2009).
- Bu artışın sonucunda işletmelerde kalite sorumlusu, halkla ilişkiler birimleri, personel yöneticileri ve pazar araştırmacısı gibi kavramlar gelişmiştir.
- Ayrıca işletmeciliğin bilimsel yönü hakkında akademik çalışmalarda artış olmuştur.
- Özellikle ABD'deki büyük şirketlerin ürün ve tüketici konusunda yaşadıkları hukuki sorunlar sonucunda «ürün sorumluluğu» kavramı gelişerek işletmeler açısından iş etiği bir ilke olmaya başlamıştır (Arslan ve Berkman, 2009).

İş Etiğinin Dünyada Tarihsel Gelişimi

- Tüketici hakları yasal bir zorunluluk olarak devletler tarafından bu dönemde geliştirilmiştir.
- Yine bu dönemde ABD'deki büyük şirketlerin çevre konusunda toplumsal baskıya ve hukuki sorunlara karşı karşıya kalmışlardır (Arslan ve Berkman, 2009).
- Bu sorunları azaltmak amacıyla devletler çevre koruma teşkilatları kurulmaya başlanmış ve çevre korunması konusunda çeşitli sivil toplum kuruluşları kurulmuştur.
- Ayrıca büyük şirketler toplumdaki kendilerine karşı kötü algıyı azaltmak amacıyla iş etiği kapsamında sosyal sorumluluk projeleri geliştirmeye başlamışlardır.
- Bu amaçla itibar sermayesi kavramı işletmeler açısından bir kavram olarak gelişmiştir (Arslan ve Berkman, 2009).

İş Etiğinin Dünyada Tarihsel Gelişimi

1970–2000 (Etik işletme hakim duruma gelmesi)

- 1970’li yıllarda siyasal ve ticari açıdan birçok skandalın ortaya çıkmasıyla işletmeler için artık «sorumlu kurum» ve «ahlaklı firma» anlayışının önemi artmıştır (Arslan ve Berkman, 2009).
- Bu kapsamda sosyal sorumluluk ilkesi açısından iç ve dış paydaşlar kavramı gelişerek paydaşlara karşı sorumluluk bir iş etiği ilkesi olarak gelişmiştir.
- Bunun sonucunda dış paydaşların öneminde artış gerçekleşerek sivil toplum kuruluşları ve Birleşmiş Milletler ve ona bağlı Çalışma Örgütü gibi uluslararası kurumlar işletmeler tarafından göz ardı edilemez hale gelmiştir.
- Dış paydaşların taleplerini karşılamak için işletmeler bu dönemde sosyal sorumluluk projelerine yönelimlerinde artış göstermişlerdir.
- Ayrıca itibar sermayesi büyük işletmeler açısından bir gereklilik haline gelmiştir.

İş Etiğinin Dünyada Tarihsel Gelişimi

- Bu dönemde iş etiği açısından işletmelerin yönetimleri üçe ayrılmışlardır:
  1. Etik Olmayan Yönetim,
  2. Etiğe Kayıtsız Yönetim,
  3. Etik Yönetim (Arslan ve Berkman, 2009).
- **Etik Olmayan Yönetim**: Bu yönetim anlayışına göre işletmelerde yasal düzenlemeler ve kısıtlamalar asgaride uygulanır.
- Buradaki amaç yasal sorumluluklardan kaçılabilinecekse etik ilkeler uygulanmaz.
- Örneğin müşteriye bilgi vermekten kaçınarak, onların bilgi yetersizliğinden yararlanmaya çalışırlar.

İş Etiğinin Dünyada Tarihsel Gelişimi

- **Etiğe Kayıtsız Yönetim**: Bu yönetim anlayışı iş etiği konularına ilgi gösterilmez ve sadece yasal düzenlemelere uyumlu davranılır.
- Örneğin müşteriye karşı ilgisizlik ve iletişimden kaçınma.
- Bu tarz yönetim anlayışına sahip yöneticiler etik karar alma ilkesine karşı duyarsızdır.
- **Etik Yönetim**: Bu yönetim anlayışı etiğe karşı duyarlıdır ve yasal düzenlemelere uymaktadır.
- Ayrıca bu yönetim anlayışına sahip işletmeler hissedarlara, çalışanlara ve müşterilere karşı saygılı davranırlar ve görüşlerini alırlar (Arslan ve Berkman, 2009).

İş Etiğinin Dünyada Tarihsel Gelişimi

- Sosyal sorumlüğün bu dönemde artmasıyla işletmeler ve yöneticiler için bazı sosyal sorumluluk alanları gelişmiştir:
  1. Çevreyi ve doğal kaynakları sağduyulu olunma,
  2. Tüketici memnuiyetini koşulsuz kabullenme,
  3. Ürün ve hizmet sorumluluğunu üstlenme,
  4. Çalışanlara adil davranmak ve kariyer gelişimine yardımcı olmak,
  5. Çalışanın özel hayatına saygılı olmak,
  6. Toplumsal sorunlara duyarlı olmak ve çözüme katkı sahibi olmak,
  7. Kültür ve sanat faaliyetlerini desteklemek (Arslan ve Berkman, 2009).

İş Etiğinin Dünyada Tarihsel Gelişimi

2000'ler (İş etiği zirveye ulaşması)

- 1990'li yıllarda ağırlığını iyice hissettiren sosyal sorumluluk kavramı sonucunda büyük işletmeler ulusal ve uluslararası piyasada itibarlarını artırmak için sosyal sorumluluk projelerine 2000'li yıllardan itibaren daha çok önem vermişlerdir.
- Bunun sonucunda etik değerlere saygı ve uymak yönetici atamalarında bir kriter haline gelmiştir.
- Yöneticilerin etik değerlere verdikleri önemin artmasıyla etik uygulamalar sonucunda çalışanların verimliliğinde artış olmuştur. Dolayısıyla karlılıkta artış gelişmiştir.
- Bu durum etik ilkelere uyan işletmelerin iyi ve başarılı yönetilen işletme olarak algılanmasına neden olmuştur (Arslan ve Berkman, 2009).
- Bu algı ayrıca üniversite ve mesleki eğitim meslek etiğinin bir ders olarak okutulmasına da neden olmuştur.

Uluslararası kuruluşların girişimleri ve katkıları

- 2000'li yıllardan itibaren zirve noktasına ulaşan iş etiği kavramının gelişmesinde uluslararası kurumların çeşitli önerileri olmuştur.
- İş etiğinin gelişmesinde katkısı olan bazı önemli uluslararası kuruluşlar:
  1. Birleşmiş Milletler (BM),
  2. Avrupa Birliği (AB),
  3. Dünya Bankası (DB)
  4. Uluslararası Para Fonu (IMF),
  5. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) (Arslan ve Berkman, 2009; Önen ve Yıldırım, 2014).

Uluslararası kuruluşların girişimleri ve katkıları

- BM'nin iş etiğinin ve çalışan haklarının, çevre ve yolsuzluğu engellemek amacıyla çeşitli kararlar ve sözleşmeler hazırlamıştır:
  - Küresel İlkeler Sözleşmesi,
  - Yolsuzluk ve Rüşvete Karşı Uluslararası İşbirliği,
  - Yolsuzluğa Karşı Eylem,
  - Uluslararası Ticari İşlemlerde Yolsuzluk ve Rüşvete Karşı Kamu Görevlileri Uluslararası Davranış Kodu (Arslan ve Berkman, 2009).

Uluslararası kuruluşların girişimleri ve katkıları

- İş etiği açısından en önemli BM sözleşmesi olan Küresel İlkeler Sözleşmesi kapsamındaki ilkeler:
- *İnsan Hakları*
  - İlke 1:* İş dünyası ilan edilmiş insan haklarını desteklemeli ve bu haklara saygı duymalı
  - İlke 2:* İş dünyası, insan hakları ihlallerinin suç ortağı olmamalı
- *Çalışma Standartları*
  - İlke 3:* İş dünyası çalışanların sendikalaşma ve toplu müzakere özgürlüğünü desteklemeli
  - İlke 4:* Zorla ve zorunlu işçi çalıştırılmasına son verilmeli
  - İlke 5:* Her türlü çocuk işçi çalıştırılmasına son verilmeli
  - İlke 6:* İşe alım ve işe yerleştirmede ayrımcılığa son verilmeli

Uluslararası kuruluşların girişimleri ve katkıları

- *Çevre*

ilke 7: İş dünyası çevre sorunlarına karşı ihtiyati yaklaşımları desteklemeli

ilke 8: İş dünyası çevresel sorumluluğu arttıracak her türlü faaliyete ve oluşuma destek vermeli

ilke 9: İş dünyası çevre dostu teknolojilerin gelişmesini ve yaygınlaşmasını desteklemeli

- *Yolsuzlukla Mücadele*

ilke 10: İş dünyası rüşvet ve haraç dahil her türlü yolsuzluk ile savaşmalıdır (Arslan ve Berkman, 2009; www.globalcompact.org).

İş Etiğinin Dünyada Tarihsel Gelişimi

- OECD'nin iş etiği hakkında geliştirdiği ilkeler ve sözleşmeler:
  - Kurumsal Yönetim İlkeleri,
  - Uluslararası Yatırımlar ve Çok uluslu İşletmeler Bildirgesi,
  - Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Rüşvet Verilmesinin Önlenmesi Sözleşmesi (Türkiye, TCK'da Ocak 2003'te gerekli değişiklikleri yapmıştır),
  - Yolsuzlukla Mücadele Birimi (Arslan ve Berkman, 2009).

Bazı ülkelerin iş etiği uygulamaları

Amerika Birleşik Devletleri

- ABD’de etik denetiminden esas olarak sorumlu kuruluş Hükümet Etik Ofisi’dir (Office of Government Ethics-OGE).
  1. Bu birimin görevleri:
  2. Yürütme organının etik programa uyumunu kontrol etmek,
  3. Uluslararası etik ve yolsuzluk faaliyetlerine destekte bulunmak,
  4. Kamu da iyi yönetişimin güçlendirilmesi yönünde faaliyetlerde bulunmaktır (Önen ve Yıldırım, 2014).
- Bu birim gerek federal gerekse eyalet özelinde kamu ve özel sektörü etik açıdan incelemek ve gerekli durumlarda uyarı veya yaptırım gücüne sahiptir.

Bazı ülkelerin iş etiği uygulamaları

Birleşik Krallık (İngiltere)

- Birleşik Krallık'ta etik ile ilgili bağımsız ve özerk yapılı kamu kurumu Kamu Yaşamı Standartları Kurulu'dur (Comitte on Standards in Public Life).
- Bu kurulun görevi kamu yaşamındaki etik konularda hükümete tavsiyelerde bulunmak ve yüksek etik standartlarını geliştirmektir (Önen ve Yıldırım, 2014).
- Kurul kamu görevlilerinin uyması gereken 7 temel etik ilke belirlemiştir:
  1. Bencilleşmeme,
  2. Dürüstlük,
  3. Tarafsızlık,
  4. Sorumlu olmak,
  5. Açıklık,
  6. Doğruluk,
  7. Liderlik.

Bazı ülkelerin iş etiği uygulamaları

Avusturya

- Avusturya'daki etik ve kamu hizmetlerinin kontrolü için görevli kamu kurumu Avusturya Kamu Hizmeti Komisyonu'dur (Austrian Public Service Commission – APSC).
- Komisyona göre kamu hizmetlerinin sahip olması gereken temel ilke ve değerler: Yürütme organının etik programa uyumunu kontrol etmek,
  1. Kamu hizmetleri siyasal etkilerden uzak, tarafsız ve profesyonel bir tarzda sunulmalı,
  2. Kamu hizmetleri en yüksek etik standartlara sahip olmalı,
  3. Kamu görevlileri kendi görevlerini yerine getirirken dürüstlük ve doğruluk içinde hareket etmeli,
  4. Kamu görevlileri görevleri sırasında açık olmalı ve mantıklı davranmalı,
  5. Kamu görevlileri haksız bir kazanç veya yarar elde etmek için görevlerini,
  6. Statülerini, güç ve otoritelerini veya sahip oldukları bilgiyi yanlış yönde kullanmamalıdır (Önen ve Yıldırım, 2014).

Cumhuriyet öncesi Türk tarihinde iş etiği gelişimi

- Türk tarihinde iş etiğiyle ilgili erken örneklerden birisi 1069 ve 1070 yıllarında Yusuf Has Hacıp kaleme aldığı Kutadgu Bilig adlı eserdir.
- Bu eserde Yusuf Has Hacıp' göre bir yöneticide bulunması gereken etik özellikler:
  1. Doğru sözlü ve dürüst olmak,
  2. Seçkin ve iyi tabiatlı olmak,
  3. Adil olmak,
  4. Haya ve takva sahibi olmak,
  5. Cesaretli olmak,
  6. Sabır ve sükunetli olmak,
  7. Alçak gönüllü olmak,
  8. İlimli olmak,
  9. Fesat olmamak,
  10. Kötü alışkanlıklar sahibi olmamak,
  11. Cömert olmak,
  12. Doğru kanunları koymak ve halkın refahını artırmak,
  13. Zulmetmemek,
  14. Hizmette bulunanları ödüllendirmektir (Önen ve Yıldırım, 2014).

Cumhuriyet öncesi Türk tarihinde iş etiği gelişimi

- Türklerin Anadolu'ya göçüyle yerleşik hayatta geçiş ile ticaretin önemi artmıştır.
- Bununla beraber artan ticari faaliyet ile gelişen rekabet koşullarında esnafın ve zanaatkârların korunması amacıyla çeşitli teşkilat kurulmuştur.
- Bu teşkilatlara örnek olarak loncalar ve ahiliktir (Kolçak, 2016).
- Ahi kelimesinin sözcük anlamı kardeşlik demektir.
- Divan-ü Lügat-üt Türk'te ise eli açık, cömert anlamına gelmektedir.
- Ahilik teşkilatı Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Anadolu'da yaşayan Türkmen halkın sanat, ticaret, ekonomi gibi çeşitli meslek alanlarında yetişmelerini sağlayan, onları hem ekonomik hem de ahlaki yönden yetiştiren, çalışma yaşamını, iyi insan meziyetlerini örnek alarak düzenleyen örgüttür (Kolçak, 2016).

Cumhuriyet öncesi Türk tarihinde iş etiği gelişimi

- Ahilik ülkemizdeki modern anlamdaki esnaf ve zanaatkarlar odalarına benzemektedir.
- Bu açıdan Ahilik, iyi ahlakın doğruluğun, kardeşliğin, yardımseverliğin kısacası bütün güzel meziyetlerin birleştiği bir sosyo-ekonomik düzen olarak bilinmektedir (Kolçak, 2016).
- Ahilik'in değişmez ve vazgeçilmez kabul edilen ilke ve öğretileri:
  1. Namazı bırakmamak,
  2. Haya sahibi olmak,
  3. Dünya hayatına esir olmamak,
  4. Nefsin esiri olmamak ,
  5. Helal kazanç sahibi olmak,
  6. Ahilerden muhtaç olanlara ihsan (iyilik ve lütuf) ve keremde (cömertlik, el açıklığı, bağış) bulunmak,
  7. İyiliği emretmek kötülükten alıkoymak (Kolçak, 2016).

Cumhuriyet öncesi Türk tarihinde iş etiği gelişimi

- Ahilik'in çekirdek ilkeleri ise:
  1. Örgütün toplumsal sorumluluğu,
  2. Hizmette mükemmellik,
  3. Dürüstlük ve doğruluk,
  4. Ortak yaşama (Kolçak, 2016).

Cumhuriyet öncesi Türk tarihinde iş etiği gelişimi

- Ahilik'e üye olmak isteyenlerin 7 fena davranışı bağlaması ve 7 güzel hareketi açması gerekir:
  1. Cimrilik kapısını bağlamak, lütuf kapısını açmak,
  2. Kahır ve zulüm kapısını bağlamak, bilim ve mülayemet (yumuşak huyluluk) kapısını açmak,
  3. Hırs kapısını bağlamak, kanaat ve rıza kapısını açmak,
  4. Tokluk ve lezzet kapısını bağlamak, riyazet (nefsin isteklerini kırma) kapısını açmak
  5. Halktan yana kapısını bağlamak, Hak'tan yana kapısını açmak,
  6. Herze (Zevzeklik) ve hezeyan (saçmalama) (anlamsız, yanlış sözler ve davranışlar) kapısını bağlamak, marifet kapısını açmak,
  7. Yalan kapısını bağlamak doğruluk kapısını açmak (Kolçak, 2016)

Cumhuriyet öncesi Türk tarihinde iş etiği gelişimi

- Ahi birliklerinde üretilen mal ve hizmette kalite ve verimliliğin arttırılması için:
  1. Ahiliğin temel felsefesini “Müşteri velinimetimizdir” anlayışı oluşturmaktadır,
  2. Ahilikte mesleki eğitim, tekke eğitimi ve medrese eğitimi olmak üzere üç eğitim vardır,
  3. Ahi birliklerinde katılım ve paylaşım esastır,
  4. Ahi teşkilatlarında çalışanlar arasında dayanışmayı sağlamak, moral ve verimliliği arttırmak için akşam zaviyelerinde toplanılır, yemekten sonra dini, ahlaki ve mesleki konularda eğitici kitaplar okunur sohbetler edilir, ilahiler söylenirdi,
  5. Ahilikte sosyal ilişkiler dayanışma ve işbirliği pekiştirilmiştir. Üst yönetimden çırağa kadar herkes işbirliği içinde olmalıdır.
  6. Ahilikte kaliteli mal üretmek ve hizmeti ucuza sunmak esastır,
  7. Ahilikte israf, haram ve maliyetleri arttırdığı için yasaktı. Üretilen mal ve hizmetlerde sıfır hata esastır (Kolçak, 2016)

Cumhuriyet öncesi Türk tarihinde iş etiği gelişimi

- Osmanlı Beylikten İmparatorluğa geçişiyle birlikte ahilik teşkilatı yerini korunmakla beraber yavaş yavaş yerini lonca teşkilatları yaygınlaşmaya başlamıştır.
- Lonca teşkilatı geleneksel Osmanlı idari sisteminde yerel kamu hizmeti niteliği taşıyan işleri yürüten bir kurum niteliğindeydi (Kolçak, 2016).
- Osmanlı döneminde esnaflar lonca adı verilen mesleki bir örgüte sahiptir.
- Mesleki gruplaşmalardan doğan loncalar hiyerarşik yapıda örgütlenmiş esnaf birlikleri olup bir bakıma yerel sivil toplum örgütleri olarak kabul edilmektedirler.
- Loncalar sayesinde esnaf idarede söz sahibi olmuştur.

Cumhuriyet öncesi Türk tarihinde iş etiği gelişimi

- Günümüzdeki meslek odaları gibi Osmanlı'da her esnaf kendi işiyle ilgili loncaya katılmakla yükümlüdür.
- Günümüzdeki çıraklık, kalfalık ve ustalık belgesinin karşılığı olan «Gedik» unvanı almadan dükkan açılmazdı.
- Osmanlıda esnaf üreticiler ve hizmet verenler şeklinde ikiye ayrılırdı (Kolçak, 2016).
- Loncaların görevlerini iki noktada toplamak mümkündür.
- Birincisi üyelerin mesleki etkinliklerini denetlemek ve düzenlemektir.
- İkincisi ise loncalar merkezi idare ile halk arasında aracılık rolü yapmışlar ve merkezi idarenin taşra temsilcilerine yardımcı olmuşlardır.

Cumhuriyet öncesi Türk tarihinde iş etiği gelişimi

- Loncaların görevleri:

1. Üye sayısını ve üretilen malların miktar ve kalitelerini belirlemek,
2. Esnaf arasındaki haksız rekabeti önlemek,
3. Esnaf ile devlet arasındaki ilişkileri düzenlemek,
4. Üyelerine kredi vermek (Kolçak, 2016).

Cumhuriyet öncesi Türk tarihinde iş etiği gelişimi

Loncalarda görevli olan kişiler

- **Şeyh**: Her loncada yaşlılardan oluşan altı kişilik ustalar kurulu bulunurdu. Bunların en yaşlısı başkan yani şeyh olurdu.
- **Kethuda**: Loncayı dışarıda temsil eder, devletle olan ilişkileri düzenlerdi.
- **Nakip**: Şeyhi temsil eder, esnafla şeyh arasında aracılık yapardı.
- **Ehl-i Hibre (Bilirkişi)**: İki kişiden oluşup mesleğin sırlarını bilen, malların kalitesi bildiren fiyat belirleyen uzmanlardı.
- **Yiğitbaşı**: Disiplin işlerini yürütür ve esnafa hammadde sağlardı.
- **Kadı**: Lonca birliklerinin en üst makamıydı. Esnaf arasındaki anlaşmazlıkları çözer, altı kişilik kurulun seçilmesini onaylar veya görevden alırdı.
- **Muhtesip**: Çarşı ve Pazar denetlemesi yapar fiyatları kontrol ederdi. Günümüzdeki zabitanın karşılığı (Kolçak, 2016).

Cumhuriyet öncesi Türk tarihinde iş etiği gelişimi

- Günümüzdeki meslek odaları gibi Loncalarda kurullara uymayan üyelerine çeşitli yaptırımlarda bulunurdular:
  1. Öğüt verme
  2. Cereme (Cerime) (Maddi tazminat)
  3. Dükkan kapatma
  4. Dayak cezası
  5. Sosyal ve ekonomik dışlama
  6. Esnaf teşkilatından çıkarma (Kolçak, 2016).

İş etiğine ilişkin cumhuriyet dönemindeki gelişmeler

- Osmanlı'nın son yüzyılların Avrupa ülkelerinin pazarı gelmesi sonucunda lonca teşkilatının ve geleneksel üretimin gücünü yitirmiş sadece hammadde satar hale gelmiştir.
- Cumhuriyetin ilanından itibaren ulusal sanayinin kurulmasına yönelik girişimler başlamıştır.
- Bundan dolayı modern iş etiğinin ülkemizdeki gelişimi 4 ana başlıkta incelenebilir:
  1. 1923–1950,
  2. 1950–1980,
  3. 1980–2001,
  4. 2001 sonrası (Arslan ve Berkman, 2009).

İş etiğine ilişkin cumhuriyet dönemindeki gelişmeler

1923-1950

- Bu dönemde modern sanayinin kurulması ve Cumhuriyet fikrinin yerleşmesi amacıyla çeşitli devrim ve inkılaplar gerçekleştirilmesiyle kamu ve özel sektörün ekonomideki rolü artmaya başlamıştır.
- Ancak dünya ekonomisini etkileyen 1929 krizinin (Büyük Buhran) ve II. Dünya Savaşının etkisi sonucunda bu dönemde kamu ekonomideki payı çok büyüktür (Arslan ve Berkman, 2009).
- Ayrıca bu dönemde devletin ve kamu yöneticisinin yaptığı «doğru» anlayışı daha yaygındır.
- Bununla beraber dönemin iş etiği açısından en önemli özelliği kamuda çok çalışma ve ahlaklı olma vurgusu sürekli yapılmış olmasıdır.
- Bu vurgu iş etiği açısından işini doğru yapma kavramının yerleşmesi için önemli olmuştur.

İş etiğine ilişkin cumhuriyet dönemindeki gelişmeler

1950-1980

- II. Dünya Savaşının ardından çok partili hayatta geçiş, dünya ekonomisindeki gelişmeler ve Batı Bloğu, özellikle ABD, ile gelişen yakınlaşma ve müttefiklik sonucunda devletin ekonomi üzerindeki etkisi azalmaya başlamıştır.
- Bu dönemde 1950-1960 yılları arasında liberal ekonomi anlayışı yakın iken 1960 darbesi sonucunda tekrar devletin ekonomi üzerinde etkisi kurulmaya başlanmıştır.
- 1970'li yıllardaki siyasi ve politik olaylar kamuda daha çok adam kayırma ve yanlış uygulamalara neden olması sonucunda iş etiği açısından maalesef uygun olmayan bazı uygulamalar gelişmiştir.
- Bununla beraber bu dönemde sanayiciler tarafında çeşitli sivil toplum kuruluşları kurulmuş ve büyük holdingler gelişmeye başlamıştır.
- Bunun sonucunda devlet-özel sektör ilişkisi ve iş ahlakının geliştirmesine yönelik faaliyetler ortaya çıkmıştır (Arslan ve Berkman, 2009).

İş etiğine ilişkin cumhuriyet dönemindeki gelişmeler

1980-2001

- 1980 yılından itibaren liberal politika anlayışı hakim olmaya başlamış ve ulusal pazarlar yerine dünya pazarlarına açılmaya yönelik çabalar başlamıştır.
- Bu dönüşüm süreci istenilen hızda ve şekilde olamamış ve bir önceki dönemden kalan iş etiği ve ahlaki açılarından yanlış uygulamalar devam etmesi sonucunda birçok skandallar ortaya çıkmıştır.
- Bunun sonucunda çeşitli ekonomik krizler ortaya çıkmıştır (Arslan ve Berkman, 2009).
- Bu sorunların tekrardan yaşanmaması için 1980'li yılların sonunda ve 1990'li yıllar boyunca çeşitli sivil toplum kuruluşları iş etiği ve ahlakının geliştirilmesi için önerilerde bulunmuştur.
- Bu öneriler 2000'li yıllardaki gelişmeler için gereken temeli oluşturmuştur.
- Ayrıca bu dönemde bazı üniversitelerde «Etik», «İş etiği» ve «İş etiği ve ahlakı» dersleri verilmeye başlanmıştır (Arslan ve Berkman, 2009).

İş etiğine ilişkin cumhuriyet dönemindeki gelişmeler

2001 ve sonrası

- 1990'li yıllar boyunca gelişen kamu ve özel sektörde iş etiği ve ahlaki ilkelerine uygun olmayan davranışlar sonucunda gelişen 2001 ekonomik krizinin ardından kamuda etiğin önemi artmaya başlamıştır.
- Bunun sonucunda bu dönemde sivil toplum örgütleri ve devletin girişimleri sonucunda kamuda etik ilkelerin geliştirilmesine yönelik fikirler ve öneriler ortaya çıkmıştır (Arslan ve Berkman, 2009).
- Buna ek olarak ülkemizde iş etiği ve ahlaki konusunda akademik çalışmaların sayısı bu dönemde büyük bir artış göstermiştir.
- Ayrıca ülkemizin üye olduğu OECD ve üyesi olmak istediği AB gibi uluslararası kuruluşlarda kamu etiğinin geliştirilmesi konusunda tavsiyelerde bulunmuşlardır.
- Gerek ulusal gerekse uluslararası öneriler sonucunda ülkemizde kamunun etik ilkeleri geliştirilmiş ve Kamu Görevlileri Etik Kurulu (KGEK) kurulmuştur.

Kamuda etik ve denetim

- Devletin en önemli amacı kamu yararına faaliyetlerde bulunmaktır. Bununla beraber bu faaliyetlerin kamu çalışanlarıyla gerçekleştirilmektedir (Kolçak, 2016).
- Ancak uygulamaların yerinde gerçekleştirilip geliştirilmediği konusunda denetim altında olmalıdır.
- Bu açıdan kamu faaliyetlerinin yerine getirilmesinde ve uygulanmasında kamu görevleri ve sivil toplum örgütlerin görevi ve sorumluluğudur (Önen ve Yıldırım, 2014).
- Kamu görevlileri bu denetimi ilk aşamada bireysel olarak iş etiğine uygun davranarak yapmalıdır.
- Ayrıca etik dışı davranışlarına karşı dikkatli olmalı ve gerekli uyarıları da yapmalıdır.

Kamuda etik ve denetim

- Kamusal faaliyetlerin denetimi ayrıca çeşitli denetim aşamaları da mevcuttur:
  1. Siyasal denetim,
  2. Yönetimsel denetim,
  3. Ombudsman denetimi,
  4. Yargısal denetim,
  5. Baskı grupları ve kamu oyu denetimi,
  6. Kamu yönetiminde etik denetimi (Önen ve Yıldırım, 2014).
- Kamu yönetiminde etik denetim son yıllarda ulusal ve uluslararası alanda en yaygın denetim aşaması olmuştur.
- Bunun sonucunda ülkemizde çeşitli yönetmelikler ve kurullar kurulmuştur.

Kamuda etik ve denetim

- OECD'e göre kamuda etik altyapının kurulabilmesi için gerekli olan temel unsurlar:
  1. Etik yasal çerçeve,
  2. Siyasi kararlılık,
  3. Etkili hesap verme mekanizmaları,
  4. Uygulanabilir davranış kuralları,
  5. Mesleki sosyalleşme mekanizmaları,
  6. Kamu yönetiminde uygun çalışma koşulları,
  7. Etik konusunda koordinasyon sağlayan bir kuruluşun varlığı,
  8. Kamu görevlilerini denetleyen etkin bir sivil toplumun varlığı (Kolçak, 2016).

Kamuda etik ve denetim

- OECD'e göre üye ülkelerde en çok benimsenen kamu hizmeti temel değerler ise:
  1. Tarafsızlık,
  2. Yasallık,
  3. Dürüstlük,
  4. Saydamlık,
  5. Etkililik,
  6. Eşitlik,
  7. Sorumluluk,
  8. Adalet (Önen ve Yıldırım, 2014).

Türkiye’de kamuda etik

- Kamuda etik ilkeleri geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla 2004 yılında 5176 sayılı kanun ile Kamu Görevlileri Etik Kurulu (KGEK) kurulmuştur (Arslan ve Berkman, 2009).
- Kurulun görevleri ilgili yasanın 3. maddesinde şöyle tanımlanmıştır:
  1. Kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken etik davranış ilkelerini hazırlayacağı yönetmeliklerle belirlemek,
  2. Etik ilkelerin ihlal edildiği iddiasıyla re’sen veya yapılacak başvurular üzerine gerekli inceleme ve araştırmayı yapmak ve sonucunu ilgili makamlara bildirmek,
  3. Kamuda etik kültürünü yerleştirmek üzere çalışmalar yapmak veya yaptırmak ve bu konuda yapılacak çalışmalara destek olmak (25486 sayılı Resmi Gazete).

Türkiye’de kamuda etik

- Ülkemizde KKG’in kurulmasıyla birlikte çıkarılan başlıca yasal düzenlemeler şunlar olmuştur:
  - Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,
  - Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik,
  - Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik
  - Başbakanlık tarafından yayınlanan 2004/27 sayılı ve "Kamu Görevlileri Etik Kurulu" konulu genelge,
  - Başbakanlık tarafından yayınlanan 2005/16 sayılı ve "Başbakan ve Bakanların Uğurlanma ve Karşılanneları, Seyahatler ve Hediye Uygulaması" konulu genelge,
  - Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından alınan 2007/1 sayılı ve "Hediye Alma Yasağı" konulu ilke kararı,
  - Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından alınan 2008/1 sayılı ve "Kamu Konutlarının Tahsis İşlemleri" konulu ilke kararı,
  - Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından alınan 2008/2 sayılı ilke kararları (Önen ve Yıldırım, 2014).

Türkiye’de kamuda etik

- Ülkemizdeki kamuda etik ilgili yasal düzenlemelere ek olarak kamuda etik ile ilgili çeşitli uluslararası anlaşmalara da taraf olmuştur (Kolçak, 2016).
- Bu anlaşmalar:
  1. OECD’nin 1997 tarihli «Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerinin Rüşvet Suçlarıyla Mücadele Sözleşmesi»,
  2. Avrupa Konseyi’nin 1997 tarihli «Yolsuzluğa İlişkin Özel Hukuk Sözleşmesi»,
  3. Avrupa Konseyi’nin 1998 tarihli «Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi»,
  4. BM’nin «Yolsuzluğa Karşı Sözleşme».

Türkiye’de kamuda etik

- KGEK kurulmasına takiben 2005 yılında Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik 25785 sayılı Resmi Gazete yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Arslan ve Berkman, 2009; Kolçak, 2016).
- Bu yönetmelikte amaç kamuda etik ve ahlaki davranışların yaygınlaştırılması ve kamu çalışanlarının etik davranışlara göstermelerini sağlamaktır.
- Ayrıca kamuda saydamlığın ve verimin artması sağlanarak vatandaş memnuiyetinin artması sağlamaktır.

Türkiye’de kamuda etik

- Kamu görevlileri etik davranış ilkeleri aşağıdaki başlıklar altında belirlenmiştir:
  1. Kamu Hizmeti Bilinci,
  2. Halka Hizmet Bilinci,
  3. Hizmet Standartlarına Uyma,
  4. Amaç ve Misyona Bağlılık,
  5. Dürüstlük ve Tarafsızlık,
  6. Saygınlık ve Güven,
  7. Nezaket ve Saygı,
  8. Yetkili Makamlara Bildirim,
  9. Çıkar Çatışmasından Kaçınma,
  10. Görev ve Yetkilerin Menfaat Sağlamak Amacıyla Kullanılmaması,

Türkiye’de kamuda etik

- Etik davranış ilkeleri aşağıdaki başlıklar altında belirlenmiştir:
  11. Hediye Alma ve Menfaat Sağlama Yasağı,
  12. Kamu Malları ve Kaynaklarının Kullanımı,
  13. Savurganlıktan Kaçınma,
  14. Bağlayıcı Açıklamalar ve Gerçek Dışı Beyan,
  15. Bilgi Verme, Saydamlık ve Katılımcılık,
  16. Yöneticilerin Hesap Verme Sorumluluğu,
  17. Eski Kamu Görevlileri ile İlişkiler,
  18. Mal Bildiriminde Bulunma (25785 sayılı Resmi Gazete).

Türkiye’de kamuda etik

- 5176 sayılı kanuna göre kamu hizmetinin her türlü özel çıkarın üzerinde olduğu ve kamu görevlisinin halkın hizmetinde bulunduğu bilinç ve anlayışıyla:
  1. Halkın günlük yaşamını kolaylaştırmak, ihtiyaçlarını en etkin, hızlı ve verimli biçimde karşılamak , hizmet kalitesini yükseltmek ve toplumun memnuniyetini artırmak için çalışmayı,
  2. Görevimi insan haklarına saygı, saydamlık, katılımcılık, dürüstlük hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme ve hukukun üstünlüğü ilkeleri doğrultusunda yerine getirmeyi,
  3. Dil, din, felsefi inanç, siyasi düşünce, ırk, yaş, bedensel engelli ve cinsiyet ayrımı yapmadan, fırsat eşitliğini engelleyici davranış ve uygulamalara meydan vermeden, tarafsızlık içerisinde hizmet gereklerine uygun davranmayı,
  4. Görevini, görevle ilişkisi bulunan hiçbir gerçek veya tüzel kişiden hediye almadan, maddi ve manevi fayda veya bu nitelikte herhangi bir çıkar sağlamadan, herhangi bir özel menfaat beklentisi içinde olmadan yerine getirmeyi,

Türkiye’de kamuda etik

5. Kamu malları ve kaynaklarını kamusal amaçlar ve hizmet gerekleri dışında kullanmayı ve kullandırmayı bu mal ve kaynakları israf etmemeyi,
6. Kişilerin dilekçe, bilgi edinme, şikayet ve dava açma haklarına saygılı davranmayı hizmetten yararlananlara, çalışma arkadaşlarıma ve diğer muhataplarına karşı ilgili, nazik, ölçülü ve saygılı hareket etmeyi,
7. Kamu Görevlileri Etik Kurulunca hazırlanan yönetmeliklerle belirlenen etik davranış ilke ve değerlerine bağlı olarak görev yapmayı ve hizmet sunmayı taahhüt ederim (25785 sayılı Resmi Gazete).

Türkiye’de kamuda etik

- 5176 sayılı kanuna göre kamu görevlerinden beklenen etik davranışlar:
  1. Her zaman yüksek etik standartları izlemek, kamu yararı doğrultusunda halkın devlete ve kamu görevlilerine olan güvenini arttırmak için çalışmak,
  2. Görevi yerine getirirken, kamu kaynaklarını elde ederken ve kullanırken, dışarıdan mal ve hizmet satın alırken yazılı kurallara, etik ilke ve değerlere uygun davranmak,
  3. Meslektaşlara ve hizmetten yararlananlara içten saygı göstermek tarafsız ve adil davranmak
  4. Meslektaşların ve hizmetten yararlananların görüşlerini dikkate almak ve karar alma sürecine onları da katmak,
  5. Meslektaşların yaptıkları işi işleri takdir etmek ve duyurmak,
  6. Kamu görevini ve kaynaklarını kişisel çıkar için kullanmamak, akraba, eş-dost ve yakınları kamu hizmetlerinden ayrıcalıklı olarak yararlandırmamak,
  7. Muhtemel ve gerçek çıkar çatışmaları konusunda dikkatli olmak, kendisinin ve yakınlarının çıkar sağlayabileceği durumlardan kaçınmak,
  8. Davranış ve kararlardan doğacak sonuçların sorumluluğunu üstlenmek,

Türkiye’de kamuda etik

9. Davranış ve kararlardan doğacak sonuçların sorumluluğunu üstlenmek
10. Mal bildirim formalarını zamanında, eksiksiz ve doğru bir şekilde doldurmak. Mal varlığında artış olması durumunda bunu zamanında bildirmek,
11. Kamu görevinin dışında gelir getirici bir işte çalışmamak
12. Görev yapılan kurumla bağlantısı olan kişi veya firmalarla özel iş ilişki içine girmemek
13. Görev yapılan kurumla iş, hizmet veya çıkar ilişkisi içinde bulunanlardan hediye almamak, sunulan, burs, seyahat, ücretsiz konaklama ve yemek gibi imkanlardan faydalanmamak,
14. Özel işleri mesai saatleri içerisinde yapmaktan kaçınmak
15. Etik değerlere uygun örnek davranışlar göstermek,
16. Davranışları etik ilkelere uymayan diğer kamu çalışanları uyarmak, sonuç alamadığı takdirde durumu yetkili mercilere bildirmek
17. Çıkar çatışması veya etik dışı bir durumla karşılaşıldığında tavsiye almak için güvenilir kıdemli bir meslektaşla konuşmak ya da kurumdaki etik komisyona müracaat etmek (25785 sayılı Resmi Gazete).

Türkiye’de kamuda etik

- 5176 sayılı kanuna göre kamu yöneticilerinden beklenen etik davranışlar:
  1. Kurumun genel amaçlarını ana hedeflerini ve değerlerini tüm görevlilere bildirmek,
  2. Davranış beklentilerinin açıkça tanımlandığı ve herhangi bir ihlal varsa belirlenip düzenlendiği olumlu bir çalışma ortamı oluşturmak,
  3. Kurumunuzun faaliyetleriyle ilgili tüm sorumluluğu kabul etmek,
  4. Üst görevler için personel seçerken liyakatlerini ve mevcut davranış ve gelişim potansiyellerini göz önüne almak,
  5. Tüm personele adil tarafsız ve eşit davranmak
  6. Sorun ve anlaşmazlıkları adil ve hızlı bir şekilde çözmek
  7. Karar davranışlarınızda tutarlı, güvenilir, öngörülebilir, adil ve nesnel olmak,
  8. Etik ilke ve değerler konusunda kişisel olarak örnek olmak,
  9. İşinizde etkililik ve verimlilik konularında örnek alınacak olası en yüksek standartları sürdürmek (25785 sayılı Resmi Gazete).

Türkiye’de kamuda etik

- Ülkemizde kamu etiği ile ilgili yönetmeliklere ek olarak çeşitli meslek odaları ve birlikleri tarafından geliştirilmiş çeşitli meslek etik ilkeleri ve kurulları da mevcuttur (GMO, 2015; Taluğ vd., 2015; Kolçak, 2016).

Kaynakça

- Arslan, M., 2005. İş ve meslek ahlakı. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Arslan, M., Berkman, Ü., 2009. Dünyada ve Türkiye’de iş etiği ve etik yönetimi. İstanbul: TÜSİAD yayınları.
- Gemi Mühendisleri Odası (GMO), 2015. Gemi mühendisliği davranış kuralları üzerine. İstanbul: TMMOB GMO yayınları.
- Kolçak, M., 2016. Meslek Etiği. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Önen, S.M., Yıldırım, A., 2014. Kamu Yönetiminde Etik Denetimi: OECD Ülkeleri Örneği. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 5, 103-126.
- Resmi Gazete, 2005. Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. 13 Nisan 2005 tarihli ve 25785 sayılı.
- Taluğ, C., Kanber, H., Yalın, N.Y., 2015. Türkiye’de mühendislik etiği eğitimi. Türkiye Biyoetik Dergisi, 2, 202-212.